

Да преобразим света: Програма до 2030 г. за устойчиво развитие

На 2 август 2015 г. след осем кръга междуправителствени преговори между държавите членки на ООН беше договорена с консенсус новата *Програма за развитие след 2015 г.* Документът е озаглавен „*Да преобразим света: Програма до 2030 г. за устойчиво развитие*” и се състои от преамбюл, декларация, 17 Цели и 169 подцели на устойчивото развитие, средства за изпълнение и средства и глобално партньорство и последващи действия и преглед. Документът беше официално приет на 25 септември 2015 г. от глобалните лидери по време на *Срещата на върха по устойчивото развитие в Ню Йорк (25 – 27 септември 2015 г.)*.

За първи път се прави подобно глобално и всеобхватно усилие светът да се извади от бедността и да се постигне устойчиво развитие с грижа за всички живи същества на планетата, като същевременно се отчита и екологичната страна на въпроса. Новата *програма на развитието след 2015 г.* почива на подхода, основан на правата на човека, както и на принципите на универсалността, всеобхватността и споделените отговорности. Въпреки че по отношение на правата на човека текстовете в главата по целите и задачите на устойчивото развитие са една степен по-амбициозни от тези в декларацията, особено в преамбюла, текстът като цяло утвърждава този подход и отчита правото на достоен живот и принос на всички слоеве на обществото.

Преамбюл

Преамбюлът предава в голяма степен духа и трансформиращата природа на *Програмата*. Той отчита ключовите аспекти, които трябва да бъдат осъществени, за да се постигне трансформиращ ефект. В преамбюла на документа е залегнал принципът на универсалност на дневния ред, който е приложим за всички страни. Изкореняването на бедността във всичките ѝ форми, включително и крайната бедност, се определя като най-голямото световно предизвикателство и предпоставка за устойчиво развитие. Утвърждава се принципът на баланса между трите стълба на устойчивото развитие – икономически, социален и екологичен. Програмата се определя като план за действие в следните насоки – хора, планета, просперитет, мир, партньорство.

Декларация

Декларацията отразява силна политическа визия и воля за промяна. Държавите членки на ООН поемат отговорност да сложат край на бедността и глада навсякъде, да се преодолеят неравенствата във и между страните, да се изградят мирни и справедливи общества, които да не изключват никого, да се защитават правата на човека и да се насърчава равенството на половете и овластяването на жените и момичетата, да се осигури дълготрайно опазване на планетата и природните ѝ ресурси, да се създадат условия за устойчив икономически растеж, споделен просперитет и достойна работа за всички, като се отчитат различните степени на национално развитие и възможности.

Декларацията е разделена на следните елементи – визия, споделени принципи и ангажименти, светът днес, новата програма, средства за изпълнение, последващи действия и преглед и призив за действие за промяна на света.

В *декларацията* се обръща внимание на достъпа до образование, здравеопазване и социална защита, до достатъчна, безопасна, достъпна и пълноценна храна. Залегнали са принципите на защита на уязвимите групи от хора – хора с увреждания, мигрантите, коренното население, децата и младежите. Потвърждава се принципът „leave no one left behind”. Утвърждава се стремежът за намаляване на детската и майчината смъртност, за осигуряване на достъп до сексуални и репродуктивни здравни услуги, семейно

планиране и образование. Поема се ангажимент за борба с маларията, ХИВ/СПИН, туберкулозата и хепатита. Потвърждава се готовността за опазване на биоразнообразието, за устойчиво индустриално развитие, устойчиво земеделие и риболов, устойчиви и модерни енергийни услуги, устойчив транспорт.

Препотвърждават се принципите на Универсалната декларация за правата на човека и на редица международни конференции и срещи на върха – Декларацията от Рио за околна среда и развитие, Световната среща на върха по устойчиво развитие, Световната среща на върха по социално развитие, Програмата за действие на Международната конференция по население и развитие, Платформата за действие от Пекин, Конференцията на ООН по устойчиво развитие „Рио+20”, Четвъртата конференция на ООН за най-слабо развитите страни, Третата международна конференция по малките островни развиващи се държави, Втората конференция на ООН по развиващите се държави без излаз на море, Третата конференция на ООН по намаляване на риска от бедствия. Утвърждава се също принципът на правото на развитие.

Що се отнася до средствата за изпълнение на програмата, развитите страни следва да отделят ОПР до 0,7% от БНД за развиващите се страни и от 0,15% до 0,3% от БНД за най-слабо развитите страни. Изтъква се идеята, че всяка страна е отговорна за развитието си. Признава се необходимостта международните финансови институции да уважават политиката на всяка страна и особено на развиващите се държави, които трябва да участват пълноценно в процеса на взимане на решение по финансовите въпроси.

Прегледът на изпълнението на Целите за устойчиво развитие ще се извършва на национално, регионално и глобално ниво. *Политическият форум на високо ниво по устойчиво развитие* към Икономическия и социален комитет (ИКОСОС) на ООН ще извършва прегледа на глобално ниво.

Цели за устойчиво развитие (ЦУР)

1. Главата по целите и задачите за устойчиво развитие включва една наистина амбициозна Програма, която разкрива взаимовръзките между въпросите от трите стълба на устойчивото развитие и очертава цялостен подход към постигането на трансформиращ ефект.

Формулирани са следните Цели за устойчиво развитие:

1. Прекратяване на бедността във всичките ѝ форми навсякъде.
2. Прекратяване на глада, постигане на хранителна сигурност, подобряване на храненето и насърчаване на устойчивото земеделие.
3. Осигуряване на здравословен живот и насърчаване на благосъстоянието за всички от всички възрастови групи.
4. Осигуряване на включващо и равностойно качествено образование и насърчаване на възможностите за всички за учене през целия живот.
5. Постигане на равенство на половете и овластяване на жените и момичетата.
6. Осигуряване на достъпност и устойчиво управление на водите и канализация за всички.
7. Осигуряване на достъпна, надеждна и модерна енергия за всички.
8. Насърчаване на устойчив и включващ икономически растеж, пълна и продуктивна заетост и достойна работа за всеки.
9. Изграждане на издръжлива инфраструктура, насърчаване на включващата и устойчива индустриализация и на иновациите.
10. Намаляване на неравенствата във и между страните.
11. Превръщане на градовете и човешките селища в безопасни и устойчиви места.

12. Осигуряване на устойчиви модели на производство и потребление.
13. Предприемане на спешни мерки за борба с климатичните промени и тяхното влияние.
14. Опазване и устойчива употреба на океаните, моретата и морските ресурси за устойчиво развитие.
15. Защита, възстановяване и насърчаване на устойчивата употреба на сухоземните екосистеми, устойчиво управление на горите, борба с опустиняването, възпиране и обратимост на почвената ерозия и възпиране на загубата на биоразнообразието.
16. Насърчаване на мирните и включващи общества за устойчиво развитие, предоставяне на достъп до правосъдие за всички и изграждане на ефективни, отговорни и включващи институции на всички нива.
17. Укрепване на средствата за изпълнение и ревитализиране на глобалното партньорство за устойчиво развитие.

Средства за изпълнение и глобално партньорство

В частта по средствата за изпълнение е отразен духът на заключителния документ от *Третата международна конференция по финансиране на развитието*, проведена, през юли 2015 г. в Адис Абеба. Намерен е баланс и добре е очертана връзката на *Програма 2030* с неговите ангажименти и средствата за изпълнението им.

Потвърждава се принципът, че всяка страна носи основната отговорност за собственото си икономическо и социално развитие. Обръща се внимание на най-слабо развитите страни, развиващите се страни без излаз на море и на страните със среден доход. Признава се фактът, че частният бизнес, инвестициите и иновациите са най-големите двигатели на продуктивността, икономическия растеж и създаването на заетост. Международната търговия е двигател за икономически растеж и намаляване на бедността, поради което тя трябва да се ръководи от принципите, постигнати в Световната търговска организация. Признава се необходимостта от подпомагане на развиващите се страни посредством облекчаване и преструктуриране на външния дълг. Създава се Механизъм за осигуряване на технологии, който се основава на сътрудничеството между държавите членки, гражданското общество, частния сектор, научната общност, организации от системата на ООН.

Последващи действия и преглед

Изпълнението на Програма 2030 трябва да се извърши през следващите петнадесет години. Предвиждат се прегледи на напредъка на национално, регионално и глобално ниво. Прегледите са доброволни, ръководени от всяка една страна, като се отчитат различните степени на развитие, способности и приоритети.

Изпълнението на целите ще се следи с помощта на глобални индикатори. *Глобалната индикаторна рамка* ще се съгласува от Статистическата комисия на ООН до март 2016 г. и ще се приеме от ИКОСОС и ОС на ООН. Разработването на индикатори, които да позволят надежно количествено и качествено измерване на постигането на ЦУР е едно от големите предизвикателства.

Държавите членки се насърчават да изготвят планове за изпълнението на дневния ред и да провеждат мониторинг на напредъка.

На глобално равнище основната роля по мониторинг на изпълнението на ЦУР ще бъде поета от Политическия форум на високо равнище по устойчивото развитие /HLPF/.

Дейността на HLPF ще бъде подпомагана от изготвянето на годишни доклади на Генералния секретар на ООН.

Изводи

Заключителният документ „Програма до 2030 г. за устойчиво развитие“ е впечатляващ и трансформиращ по много начини. Той е уникален не само по отношение на трансформацията си ефект, но и по начина на изработването му. Процесът от самото начало беше прозрачен и всеобхватен, включващ всички държави-членки на ООН, наблюдатели, приноса на неправителствения сектор, частния сектор, академичните среди и младежките организации. Според документа всички ангажирани в процеса на изработването на програмата ще бъдат ангажирани и с нейното изпълнение.

Програма 2030 въвежда качествено нов подход в разрешаването на икономическите и социалните проблеми на света. Тя поставя човека и неговото благосъстояние в центъра на проблематиката.

Обръща се също така голямо внимание на опазването на планетата, природните ресурси и биоразнообразието. Залага се на устойчивия икономически растеж и създаването на достойни работни места.

Потвърждава се защитата на правата на човека и на преден план се извежда принципът за равенството на половете и овластяването на жените и момичетата.

За първи път се обръща внимание не само на осигуряването на прехрана за всички, но и на повишаването на качеството и пълноценността на храната и на нейната достъпност.

Утвърждава се също така и правото на страните да се развиват.

Документът има една слаба страна и това е изпълнението. Изпълнението на този изключително амбициозен документ би струвало 3-5 трилиона долара на година (за сравнение Дневен ред 21 струва 625 млн. долара годишно). Също така би следвало да бъде отчетена и цената на неизпълнение на поетите ангажменти. Тя би била много по-висока от стойността на изпълнението и не само в парично отношение.

Следва да се отчетат и предизвикателствата свързани с разработването на индикатори за проследяване на изпълнението на Програмата 2030 г. и в частност на ЦУР.

С оглед на това, че новата програма за развитие с хоризонт до 2030 г. е универсална и засяга всички страни, а не само развиващите се и най-слабо развитите, е препоръчително да се изготви национална стратегия или план за нейното прилагане.

Програма до 2030 г. за устойчиво развитие „Да преобразим света“

Цели за устойчиво развитие с отношение към околната среда и водите

Цел 6. Осигуряване на достъп и устойчиво управление на водите и канализация за всички

6.3 До 2030, подобряване на качеството на водите чрез намаляване на замърсяването, прекратяване на изхвърлянето на отпадъци и минимизиране на изпускането на опасни химикали и материали, намаляване наполовина на количествата непречистени води и значително увеличаване на рециклирането и безопасното повторно използване в глобален план.

6.4 До 2030 г. значително увеличаване на ефективното използване на водите във всички сектори и осигуряване на устойчиво водоземане и водоснабдяване за справяне с недостига на води и значително намаляване на броя на хората, страдащи от недостиг на води.

6.5 До 2030 г., прилагане на интегрирано управление на водните ресурси на всички нива, вкл. чрез трансгранично сътрудничество, както е подходящо.

6.6 До 2020 г., опазване и възстановяване на свързаните с водите екосистеми, в т.ч. планини, гори, влажни зони, реки, водоносни слоеве и езера.

Цел 8. Насърчаване на стабилен, приобщаващ и устойчив икономически растеж, пълна и продуктивна заетост и достоен труд за всички

8.4 Постепенно подобряване, до 2030 г., на глобалната ресурсна ефективност в потреблението и производството и стремеж за отделяне на икономическия растеж от деградацията на околната среда, в съответствие с 10-годишната рамка от програми за устойчиво потребление и производство, с ръководната роля на развитите страни.

Цел 11. Превръщане на градовете и населените места в приобщаващи, безопасни, стабилни и устойчиви

11.6 До 2030, намаляване на вредното въздействие върху околната среда на човек от населението в градовете, включително чрез оказване на специално внимание на качеството на въздуха и управлението на общинските и други отпадъци.

11.b До 2020, значително увеличаване на броя на градовете и населените места, кито приемат и изпълняват интегрирани политики и планове за приобщаване, ресурсна ефективност, смекчаване и адаптация към изменението на климата, устойчивост на бедствия, и развиват и прилагат, в съответствие с Рамката от Сендай за намаляване на рисковете от бедствия 2015-2030 г. холистично управление на риска от бедствия на всички нива.

Цел 12. Осигуряване на устойчиво потребление и производство

12.1 Прилагане на 10-годишната рамка от програми за устойчиво потребление и производство, като всички страни предприемат действия, с водещата роля на развитите страни, като вземат предвид развитието и възможностите на развиващите се държави.

12.2 До 2030 постигане на устойчиво управление и ефективно използване на природните ресурси.

12.3 До 2030 намаляване наполовина на хранителните отпадъци в глобален план на ниво търговия на дребно и потребление и намаляване на загубата на храни по веригите на производство и доставки, в т.ч. загуби след прибиране на реколтата.

12.4 До 2030 постигане на екологосъобразно управление на химикалите и всички отпадъци през целия им жизнен цикъл, в съответствие с договорената международна рамка, и значително намаляване на тяхното изпускане във въздуха, водите и почвите с цел минимизиране на неблагоприятните въздействия върху човешкото здраве и околната среда.

12.5 До 2030 г. значително намаляване на генерирането на отпадъци чрез предотвратяване, намаляване, рециклиране и повторно използване.

12.6 Насърчаване на компаниите, особено големи и транснационални компании, да приемат устойчиви практики и да интегрират информация за устойчиви практики в цикъла си за докладване.

12.7 Насърчаване на устойчиви практики на обществени поръчки, съответствие с националните политики и приоритети.

12.8 До 2030, гарантиране, че хората навсякъде разполагат със съответната информация и са осведомени за устойчивото развитие и за живот в хармония с природата.

12.a Подкрепа за развиващите се държави за засилване на техния научен и технологичен капацитет за придвижване към по-устойчиви модели на потребление и производство.

12.b Развитие и използване на инструменти за наблюдение на въздействието на устойчивото развитие за устойчив туризъм, който създава работни места и насърчава местната култура и продукти.

12.c Рационализиране на неефективните субсидии за фосилните горива чрез премахване на изкривяванията на пазара, в съответствие с националните особености, включително чрез реструктуриране на облагането и постепенното премахване на тези вредни субсидии, където те съществуват, за отразяване на въздействията им върху околната среда, вземайки предвид специфичните нужди и условията в развиващите се държави и минимизирайки възможните неблагоприятни въздействия върху тяхното развитие, по начин, който защитава бедните и засегнатите общности.

Цел 13. Предприемане на спешни действия за борба с изменението на климата и неговите последици*

13.1 Укрепване на устойчивостта и капацитета за адаптация към свързаните с изменението на климата заплахи и природни бедствия във всички страни.

13.2 Интегриране на мерки във връзка с изменението на климата във всички национални политики, стратегии и планове.

13.3 Подобряване на образованието, осведомеността и човешкия и институционален капацитет за смекчаване на изменението на климата, адаптация, намаляване на последиците и ранно предупреждение.

13.a Изпълнение на ангажимента на развитите страни по РКООНИК с цел мобилизиране съвместно на 100 млрд. щ.д. годишно до 2020 от всички източници за справяне с нуждите на развиващите се държави в контекста на значими мерки за смекчаване и прозрачност за прилагането и пълно операционализиране на Green Climate Fund чрез неговата възможно най-скорошна капитализация.

13.b Насърчаване на механизми за повишаване на капацитета за ефективно планиране и управление свързано с изменението на климата в най-слабо развитите страни и малките островни развиващи се държави, в т.ч. фокусиране върху жените, младежите и местните и маргинализираните общности.

*Като се признава, че РКООНИК е основният международен междуправителствен форум за договаряне на глобалния отговор на изменението на климата.

Цел 14. Опазване и устойчиво използване на океаните, моретата и морските ресурси за устойчиво развитие

14.1 До 2025 г. предотвратяване и значително намаляване на морското замърсяване от всякакъв вид, по-специално от наземни източници, в т.ч. морските отломки и биогенното замърсяване.

14.2 До 2020 г. устойчиво управление и защита на морските и крайбрежните екосистеми за избягване на значителни неблагоприятни въздействия, включително чрез засилване на тяхната устойчивост, и предприемане на действия за тяхното възстановяване с цел постигане на здрави и продуктивни океани.

14.3 Минимизиране и справяне с въздействията на повишаването на киселинността на океаните, включително чрез засилено научно сътрудничество на всички нива.

14.4 До 2020 ефективно регулиране на улова и прекратяване на прекомерния риболов, незаконния, недеklarиран и нерегулиран риболов и разрушителните риболовни практики и прилагане на научно обосновани планове за управление, с цел възстановяване на рибните запаси във възможно най-кратки срокове, поне до нива, които могат да произвеждат максимално устойчив добив, съгласно техните биологични характеристики.

14.5 До 2020 г. съхранение на поне 10 % от крайбрежните и морските зони, в съответствие с националното и международното право и на основата на най-добрата налична научна информация.

14.6 До 2020 г. забрана на някои форми на субсидии на рибарството, които допринасят за свръхкапацитет и прекомерен улов, премахване на субсидии, които допринасят за незаконен, недеklarиран и нерегулиран риболов и въздържане от въвеждане на нови такива субсидии, признавайки че целесъобразното и ефективно специално и диференцирано третиране на развиващите се и най-слабо развитите страни трябва да е интегрална част от преговорите по рибните субсидии на Световната търговска организация.

14.7 До 2030 г. повишаване на икономическите ползи за малките островни развиващи се държави и най-слабо развитите държави от устойчивото използване на морските ресурси, включително чрез устойчиво управление на рибарството, аквакултурите и туризма.

14.a Повишаване на научните знания, изследователския капацитет и трансфера на морски технологии, вземайки предвид Критериите и насоките за трансфер на морски технологии на Междуправителствената океанографска комисия, с цел подобряване на здравето на океаните и увеличаване на приноса на морското биоразнообразие за развитието на развиващите се държави, по-специално малките островни развиващи се държави и най-слабо развитите държави.

14.b Осигуряване на достъп на дребни традиционни рибари до морските ресурси и пазари

14.c Повишаване на опазването и устойчивото използване на океаните и техните ресурси чрез прилагане на международното право, както е регламентирано в Конвенцията на ООН относно морското право, която представлява правната рамка за съхранение и устойчиво използване на океаните и техните ресурси, както се припомня в Параграф 158 на *Бъдещето, което искаме*.

Цел 15. Опазване, възстановяване и насърчаване на устойчивото използване на земните екосистеми, устойчиво управление на горите, борба с опустиняването и спиране и обръщане на тенденцията на деградация на земите и спиране на загубата на биоразнообразие.

15.1 До 2020 г. осигуряване на опазване, възстановяване и устойчиво използване на земните и вътрешните сладководни екосистеми и техните услуги, по-специално гори, влажни зони, планини и сухи зони, в съответствие със задълженията, произтичащи от международни споразумения

15.2 До 2020 г., насърчаване прилагането на устойчиво управление на всички видове гори, спиране на обезлесяването, възстановяване на деградирани гори и значително увеличаване на залесяването и повторното залесяване в глобален мащаб

15.3 До 2020 г. борба с опустиняването, възстановяване на деградирани земи и почви, включително земи, засегнати от опустиняване, засушаване и наводнения и стремеж за постигане на неутрален по отношение на деградацията на земите свят.

15.4 До 2030 г. осигуряване опазването на планинските екосистеми, включително биоразнообразие им, повишаване на капацитета им да предоставят ползи, които са от съществено значение за устойчивото развитие.

15.5 Предприемане на спешни и значими действия за намаляване на деградацията на природните местообитания, спиране на загубата на биоразнообразие, и до 2020 г. опазване и предотвратяване на изчезването на застрашени видове

15.6 Насърчаване на справедливо и равнопоставено споделяне на ползите, произтичащи от използването на генетичните ресурси, както и насърчаване на подходящ достъп до такива ресурси, съгласно международните договорености

15.7 Предприемане на спешни действия за прекратяване на браконьерството и незаконната търговия със защитени видове на флората и фауната и справяне с търсенето и предлагането на незаконни продукти от дивата природа

15.8 До 2020 г. въвеждане на мерки за предотвратяване на въвеждането и значително намаляване на въздействието на инвазивни чужди видове в земните и водните екосистеми и контролиране или унищожаване на приоритетните видове

15.9 До 2020 г. интегриране на стойността на екосистемите и биоразнообразието в националното и местно планиране, процесите за развитие и стратегиите за намаляване на бедността, както и в статистиката.

15.a Мобилизиране и значително увеличаване на всички източници на финансови ресурси за съхранение и устойчиво използване на биологичното разнообразие и екосистемите.

15.b Мобилизиране на значителни средства от всички източници и на всички нива за финансиране устойчивото управление на горите, както и осигуряване на адекватни стимули за развиващите се страни за преминаване към устойчиво управление на горите, включително за консервация и залесяване.

15.c Засилване на глобалната подкрепа на усилията за борба с браконьерството и незаконната търговия със защитени видове, включително чрез увеличаване на капацитета на местните общности за следване на възможностите за устойчив поминък.